

Пригодій Алла

<https://orcid.org/0000-0002-1166-6153>

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: prigodii.alla@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МЕХАНІЗМИ

У статті розкрито сутність поняття інтересу до науково-дослідницької діяльності як одного з ключових чинників професійного та особистісного становлення здобувачів вищої освіти. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють розвитку стійкого інтересу до наукового пошуку. Серед них: створення дослідницько-орієнтованого освітнього середовища, залучення студентів до участі в конференціях, наукових гуртках і конкурсах, підтримка індивідуальної ініціативи, наукове наставництво.

Мета статті – виявити ефективні педагогічні умови та практичні механізми формування стійкого інтересу здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької діяльності.

Методологія дослідження. Застосовано загальнонаукові методи: аналіз і синтез – для оцінки стану наукової розробленості проблеми та визначення перспективних напрямів її подальшого вивчення; педагогічне спостереження – з метою виявлення умов, що сприяють формуванню інтересу до наукової діяльності; систематизація та узагальнення – для осмислення й інтерпретації отриманих результатів.

Наукова новизна полягає в уточненні змісту поняття «інтерес до науково-дослідницької діяльності», а також у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов і практичних механізмів, що сприяють формуванню цього інтересу в здобувачів вищої освіти.

Висновки. Формування інтересу до науково-дослідницької діяльності є важливим чинником розвитку професійної компетентності, творчого потенціалу та інноваційного мислення здобувачів вищої освіти. До провідних педагогічних умов цього процесу належать наукове наставництво, підтримка академічної свободи, практико-орієнтована організація дослідницької діяльності та створення сприятливого освітнього середовища, яке забезпечує розвиток індивідуальних освітніх траєкторій. Участь у наукових дослідженнях сприяє формуванню критичного мислення, самостійності, мотивації до самонавчання та професійного саморозвитку.

Ключові слова: розвиток інтересу; науково-дослідницька діяльність; здобувачі вищої освіти; педагогічні умови; мотивація до наукової праці.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку української освіти та наукового простору особливої актуальності набуває формування вмотивованої, дослідницько-орієнтованої особистості майбутнього фахівця. Вища школа покликана не лише передавати знання, а й створювати умови для формування у здобувачів освіти стійкого інтересу до наукового пошуку, що є основою інноваційної діяльності, професійного зростання та самореалізації. Підготовка здобувачів вищої освіти до активної участі в науково-дослідницькій діяльності є важливим чинником модернізації освітнього процесу, підвищення якості освіти, розвитку критичного мислення та пізнавальної самостійності.

Водночас спостерігається недостатня зацікавленість значної частини здобувачів у дослідницькій роботі, що зумовлено низкою об'єктивних і суб'єктивних причин: неусвідомленням цінності наукової діяльності, відсутністю системної мотиваційної підтримки, нестачею належних педагогічних умов. У зв'язку з цим виникає потреба у пошуку ефективних механізмів формування інтересу до наукової діяльності, створенні сприятливого освітнього середовища, що стимулює дослідницьку активність.

Таким чином, актуальним завданням педагогічної теорії і практики є визначення педагогічних умов і механізмів, які сприятимуть цілеспрямованому формуванню інтересу здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької діяльності як важливої складової їхньої професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування інтересу здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької діяльності є предметом уваги багатьох українських учених. Теоретико-методологічні засади підготовки студентів до наукової діяльності висвітлено у працях І. Зязюна, В. Лозової, Н. Ничкало, С. Сисоевої, О. Савченко, Н. Уйсімбаєвої та ін., які акцентують увагу на розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців, зокрема дослідницької.

Аспекти формування пізнавального інтересу та мотивації до науково-дослідницької діяльності розглядали Г. Балл, М. Свтух, Т. Лєвова, Н. Побірченко, Л. Хомич, О. Пометун, Л. Шелєстова та ін. Вчені досліджували психологічні механізми зацікавлення студентів у процесі навчання та підготовки до наукової праці.

Організаційно-педагогічні умови реалізації науково-дослідницької діяльності в освітньому середовищі ЗВО проаналізовано у працях В. Лугового, С. Калашникової, М. Романової, І. Таранік-Ткачук, Н. Кичук, Л. Романенко та ін. Значну увагу приділено створенню стимулюючого освітнього середовища, що сприяє науковій активності студентів.

Формування дослідницької компетентності в системі підготовки майбутніх педагогів висвітлюється в працях Л. Лук'янової, Т. Буркун, І. Бєха, Л. Данилевської, О. Спіціної. Вчені акцентують увагу на важливості інтеграції різних освітніх форматів та включення студентів у науково-дослідну, проектну й пошукову роботу.

Незважаючи на наявні наукові напрацювання, механізми формування стійкого інтересу до науково-дослідницької діяльності як важливого чинника професійної самореалізації здобувачів вищої освіти залишаються недостатньо дослідженими, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є виявлення ефективних педагогічних умов і практичних механізмів формування стійкого інтересу здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької діяльності.

Методологія дослідження. Застосовано загальнонаукові методи: аналіз і синтез – для оцінки стану наукової розробленості проблеми та визначення перспективних напрямів її подальшого вивчення; педагогічне спостереження – з метою виявлення умов, що сприяють формуванню інтересу до наукової діяльності; систематизація та узагальнення – для осмислення й інтерпретації отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація науково-дослідницької діяльності у закладах вищої освіти виступає важливою складовою якісної професійної підготовки майбутніх фахівців. Така діяльність забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, створює умови для особистісно орієнтованого навчання, поглиблює знання студентів, сприяє формуванню практичних умінь і навичок, розвиває ініціативність, пізнавальну активність, творче мислення, мотивацію до самостійного пошуку рішень. Водночас дослідницька діяльність є дієвим засобом формування дослідницької компетентності, що виступає основою професійного саморозвитку, самоосвіти й самореалізації майбутнього фахівця [4].

Важливо підкреслити, що ефективність залучення студентів до науково-дослідницької роботи значною мірою залежить від сформованості їхнього інтересу до цієї діяльності. Саме інтерес є тим внутрішнім стимулом, який спонукає здобувача вищої освіти до активного включення в дослідницький процес, глибшого засвоєння знань і прагнення до самостійного пізнання. Так, у дидактиці пізнавальний інтерес виступає засобом навчання та визначається як вибіркова спрямованість здобувача освіти на процес пізнання, його предметний зміст та оволодіння знаннями. Прогресивна роль пізнавального інтересу в тому, що він стимулює індивіда до оволодіння сутністю, а не залишає на поверхні знань [2].

Формування стійкого інтересу до наукової діяльності є необхідною умовою розвитку наукового потенціалу молоді й підготовки до інноваційної професійної діяльності.

У сучасній науково-педагогічній літературі інтерес трактується як:

- вибіркова пізнавальна активність;
- емоційно забарвлене пізнавальне ставлення до об'єкта;
- мотиваційна складова пізнавальної діяльності;
- внутрішній чинник активного освоєння нового досвіду;
- форма вияву потреби в знаннях;
- особистісне ставлення до змісту діяльності;
- механізм цілеспрямованої пізнавальної активності.

Ці підходи дозволяють виділити два основні вектори розуміння інтересу: перший – як стійку характеристику особистості, що формується на основі потреб, цінностей та мотивів; другий – як динамічний процес, що відображає поточну залученість і активність суб'єкта.

Науковець О. Савченко умовно виділяє три рівні сформованості пізнавального інтересу [1]:

– елементарний рівень, що характеризується безпосереднім інтересом до нових фактів, про які здобувач дізнається на занятті;

– середній рівень, за якого інтерес до пізнання важливих властивостей предметів або явищ становить глибоку внутрішню суть;

– високий рівень, у якому інтерес здобувача проявляється до причинно-наслідкових зв'язків, до виявлення закономірностей, до виділення загальних ознак явищ, що діють за різних умов.

Також виокремлюють чотири етапи розвитку інтересу: зацікавленість, допитливість, заглибленість і спрямованість [1].

Етап зацікавленості характеризується ситуативним інтересом, етап допитливості – готовністю студентів до поглибленого пізнання та самостійного розв'язання навчально-пізнавальних завдань. На етапі заглибленості інтерес набуває більшої стійкості, глибини та особистісної значущості: здобувачі вже усвідомлюють свою зацікавленість і виявляють активність у процесі пізнання. Етап спрямованості свідчить про наявність ґрунтовних знань, чітке розуміння теоретичних основ науки та цілеспрямоване бажання застосувати їх у практичній діяльності.

Інтерес до наукової діяльності є чинником пізнавальної активності та передумовою розвитку дослідницької культури. Він включає: когнітивний компонент – потреба в знаннях; емоційний – позитивне ставлення до досліджень; мотиваційно-ціннісний – усвідомлення значущості дослідництва; діяльнісний – готовність реалізовувати себе в науці [5].

Інтерес до дослідницької діяльності формується під впливом комплексу чинників: особистісних (пізнавальні потреби, нахили, рівень самоусвідомлення), педагогічних (організація навчального процесу, форми і методи активного залучення студентів до науки), середовищних (наявність наукового середовища, можливість участі в гуртках, конференціях, проєктах).

У межах нашого дослідження інтерес до науково-дослідницької діяльності розглядається як інтегративне психолого-педагогічне утворення, що поєднує когнітивні, емоційні, мотиваційні й діяльнісні компоненти і спонукає здобувача вищої освіти до самостійного, творчого пізнання та спрямовує його на реалізацію власного наукового потенціалу. Формування такого інтересу є ключовим завданням сучасної професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Забезпечення стійкого інтересу до дослідницької діяльності передбачає створення комплексу відповідних педагогічних умов, які сприяють розвитку дослідницької компетентності, розкриттю пізнавального потенціалу здобувачів освіти та формуванню внутрішньої мотивації до наукового пошуку. Такий підхід має бути системним, охоплювати організаційні, змістові та мотиваційні аспекти освітнього процесу.

Однією з ефективних умов є налагодження партнерської взаємодії між викладачем і студентом, де викладач виступає не лише наставником, а й координатором дослідницької діяльності. У центрі такої співпраці знаходиться наукова проблематика, спільне її вивчення сприяє формуванню пізнавального інтересу та розвитку навичок самостійної наукової роботи.

Важливою умовою виступає й створення педагогічного середовища, яке б поєднувало організаційні, мотиваційні та змістові складові. Як зазначає О. Дороніна [3], підвищенню ефективності студентської наукової активності сприяють такі напрями:

- упровадження інноваційних форм організації наукової діяльності, які відповідають інтересам студентів і стимулюють їхню внутрішню мотивацію;
- популяризація наукових знань серед молоді через проведення зустрічей, майстер-класів, наукових заходів за участю авторитетних фахівців;
- створення умов для індивідуального підходу до здобувачів, які виявляють зацікавлення до наукових досліджень, зокрема через надання доступу до сучасної наукової інфраструктури;
- забезпечення можливостей для представлення результатів студентських досліджень, їх практичного застосування, отримання заохочень та зворотного зв'язку від потенційних замовників наукової продукції;
- дотримання принципів прозорості та об'єктивності у визнанні досягнень студентів-науковців;
- моделювання та підтримка індивідуальної науково-професійної траєкторії здобувача як перспективного фахівця.

Впровадження таких умов і механізмів стимулює стійкий інтерес до наукового пошуку, розвиває креативне мислення студентів і підвищує якість їхньої професійної підготовки.

Науковці (Г. Балл, І. Бех, О. Савченко, С. Подмазін, Л. Подоляк та ін.) підкреслюють, що інтерес до наукової діяльності формується на основі цілеспрямованої педагогічної роботи: від ознайомлення із науковими методами до реалізації індивідуальних мінідосліджень, участі у конкурсах і конференціях.

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців важливо широко використовувати напрацьований досвід організації наукової роботи зі студентами як ефективний засіб формування їхнього інтересу до наукового пошуку. До таких механізмів належить розвиток студентського самоврядування, участь у наукових гуртках, спільна діяльність з кураторами, участь у міжнародних та всеукраїнських наукових конкурсах і конференціях, публікація результатів досліджень у фахових виданнях. Усе це сприяє не лише підвищенню мотивації до наукової діяльності, а й забезпечує включення студентів у реальний науковий процес.

Підґрунтям для опанування навичок науково-дослідницької роботи та формування зацікавленості здобувачів освіти під час реалізації освітніх програм виступає забезпечення якісної підготовки через відповідні освітні компоненти (наприклад, «Основи наукових досліджень», «Методологія і організація науково-педагогічних досліджень»), які ознайомлюють студентів із сучасними методологічними концепціями, формують цілісне уявлення про науково-дослідницький процес та навчають методики проведення досліджень [6]. Саме завдяки цьому у студентів з'являється мотивація до пізнання, бажання реалізовувати себе у сфері наукової творчості.

Важливою умовою формування інтересу є практична реалізація дослідницьких навичок, що відбувається під час проходження різних видів практик: «Навчальної», «Виробничої», «Виробничої (педагогічної)» та «Науково-дослідної». Ці види практик створюють умови для особистісного залучення студентів до наукового пошуку, даючи змогу самостійно застосовувати здобуті знання у професійній і дослідницькій діяльності, що сприяє глибшому зацікавленню та усвідомленню значущості наукової роботи [6].

Виконання курсових і кваліфікаційних робіт також є вагомим чинником у процесі формування інтересу до науково-дослідницької діяльності. Надання студентам можливості самостійно обирати тему, яка відповідає їхнім особистим вподобанням і професійним намірам, заохочує їх до активнішого занурення

в дослідницький процес. Такий індивідуалізований підхід сприяє підвищенню мотивації, формує відповідальне ставлення до результатів роботи та відкриває простір для самореалізації.

Дієвим педагогічним механізмом є залучення здобувачів освіти до програм академічної мобільності та розширення співпраці з іншими закладами вищої освіти й науковими установами. Це створює можливості для запозичення як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду організації науково-дослідної діяльності. Здобувачі Навчально-наукового інституту професійної освіти та технологій Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка беруть участь у таких програмах і навчаються в інших закладах вищої освіти України, що сприяє розширенню їхнього наукового світогляду, ознайомленню з різноманітними освітніми підходами та підвищенню рівня професійної підготовки.

До ефективних механізмів також належить участь здобувачів у наукових конференціях, конкурсах, олімпіадах, робота в наукових гуртках, написання доповідей і наукових статей створюють середовище наукової активності, що є стимулом для глибшого занурення у дослідницьку діяльність. Усе це сприяє формуванню у студентів позитивного ставлення до науки як до засобу розвитку власного професійного потенціалу, що, у свою чергу, є передумовою для становлення конкурентоздатного, креативного й ініціативного фахівця.

У ННІ професійної освіти та технологій НУЧК імені Т. Г. Шевченка вже протягом двох років відбуваються Всеукраїнські студентські науково-практичні інтернет-конференції «Актуальні проблеми організації освітнього процесу в умовах сьогодення» та «Професійна освіта в контексті сталого розвитку ООН», що слугує прикладом ефективної популяризації науки серед молоді. Участь у таких конференціях є важливим чинником формування дослідницьких компетентностей здобувачів освіти, розвитку їхньої наукової активності, аналітичного мислення, умінь презентувати результати власних досліджень, а також розширює академічний світогляд і сприяє професійному становленню майбутніх фахівців.

Отже, формування інтересу здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької діяльності вимагає цілеспрямованої, системної педагогічної роботи, яка охоплює організаційні, змістові, мотиваційні й середовищні компоненти. Лише за умови комплексного підходу можна забезпечити глибоке занурення студентів у світ науки, активізувати їхній творчий потенціал і сприяти формуванню конкурентоздатного, ініціативного та креативного фахівця.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Формування інтересу здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької діяльності є визначальним чинником розвитку їхньої професійної компетентності, творчого потенціалу та готовності до інноваційної діяльності. Участь у науковій роботі сприяє не лише опануванню основ наукового пізнання, а й становленню студента як активного суб'єкта освітнього процесу, здатного до самостійного мислення, критичного аналізу, самонавчання та професійного саморозвитку.

Ефективне формування дослідницького інтересу потребує цілісної педагогічної системи, яка передбачає систематичне залучення студентів до науково-пізнавальної діяльності в межах освітнього процесу, організацію практичної дослідницької роботи, наукове наставництво, підтримку академічної свободи, а також створення сприятливих умов для розвитку індивідуальних освітніх траєкторій. Практична реалізація механізмів науково-дослідницької діяльності через виконання курсових і кваліфікаційних робіт, участь у конференціях, конкурсах, наукових гуртках забезпечує активну залученість здобувачів, підвищує рівень їхньої наукової активності й зацікавленості.

References

1. Блудова Ю., Ільїна О. Проблема активізації пізнавального інтересу здобувачів вищої освіти засобами організації та проведення наукових квестів. *Вища освіта України*. 2023. № 4. С.101-107.
Bludova, Yu., Ilyina, O. (2023). Problema aktyvizatsii piznavalnoho interesu zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy orhanizatsii ta provedennia naukovykh kvestiv [The problem of activating the cognitive interest of higher education applicants by means of organizing and conducting scientific quests]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine*. Ukraine. 4. 101–107. [in Ukrainian].
2. Дидактика: теорія і практика. Навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів / О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
Bereziuk, O. S., Vlasenko, O. M. (2017). Dydaktyka: teoriia i praktyka. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv humanitarnykh fakultetiv [Didactics: Theory and Practice. Teaching and Methodological Guide for Students of Humanities Faculties]. Zhytomyr, Ukraine: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 212. [in Ukrainian].
3. Дороніна О. А. Роль наукової діяльності студента у формуванні компетенцій сучасного фахівця в сфері економіки та управління. *Економіка і організація управління*. 2017. № 4 (28). С. 207–215.
Doronina, O. A. (2017). Rol naukovoi diialnosti studenta u formuvanni kompetentsii suchasnoho fakhivtsia v sferi ekonomiky ta upravlinnia [The role of a student's scientific activity in the formation of the competencies of a modern specialist in the field of economics and management]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and management organization*. Ukraine. 4 (28). 207–215. [in Ukrainian].
4. Коробченко А. А., Головкова М. М. Досвід організації науково-дослідної роботи майбутніх вчителів. *Scientific Indexing Services (USA) «Virtus»*. 2018. № 22. С. 116–120.

- Korobchenko, A. A., Holovkova, M. M. (2018). Dosvid orhanizatsii naukovo-doslidnoi roboty maibutnix vchyteliv [Experience in organizing research work of future teachers]. *Scientific Indexing Services (USA) «Virtus»*. 22. 116–120. [in Ukrainian].
5. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. Київ: ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.
Podoliak, L. H., Yurchenko, V. I. (2006). *Psykhologhiia vyshchoi shkoly : Navchalnyi posibnyk dlia mahistrantiv i aspirantiv* [Higher school psychology: A study guide for undergraduates and graduates]. Kyiv, Ukraine: TOV «Fil-studiia». 320. [in Ukrainian].
6. Пригодій А. Організація науково-дослідницької діяльності майбутніх педагогів професійного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: НУЧК, 2023. Вип. 24 (180). С. 39–43.
Pryhodii, A. (2023). *Orhanizatsiia naukovo-doslidnytskoi diialnosti maibutnix pedahohiv profesiinoho navchannia* [Organization of scientific and research activities of future teachers of vocational training]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky – Bulletin of T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»*. Series: *Pedagogical sciences*. Chernihiv, Ukraine: NUCHK. 24 (180). 39–43. [in Ukrainian].

Pryhodii Alla

<https://orcid.org/0000-0002-1166-6153>

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Professional Education and Life Safety,
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: prigodii.alla@gmail.com

FORMING THE INTEREST OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES: PEDAGOGICAL CONDITIONS AND MECHANISMS

The article reveals the essence of the concept of interest in scientific and research activities as one of the key factors in the professional and personal development of higher education students. The pedagogical conditions that foster the development of a lasting interest in scientific inquiry are defined and substantiated. These include: the creation of a research-oriented educational environment, student involvement in conferences, academic clubs and competitions, support for individual initiative, and scientific mentoring.

The purpose of the article is to identify effective pedagogical conditions and practical mechanisms for fostering a sustainable interest in scientific and research activities among higher education students.

Research methodology. The study employed general scientific methods: analysis and synthesis – to evaluate the current state of research on the issue and determine promising avenues for further investigation; pedagogical observation – to identify conditions that contribute to the development of interest in scientific activity; systematization and generalization – to interpret and integrate the results obtained.

Scientific novelty lies in clarifying the meaning of the concept «interest in scientific and research activities» and in identifying and substantiating the pedagogical conditions and practical mechanisms that promote its development in higher education students.

Conclusions. Fostering interest in scientific and research activities is a crucial factor in developing students' professional competence, creative potential, and innovative thinking. Key pedagogical conditions include scientific mentoring, support for academic freedom, practice-oriented research organization, and the creation of a favorable educational environment that supports the development of individual learning paths. Participation in research enhances critical thinking, independence, motivation for self-learning and professional self-development.

Keywords: interest development; scientific and research activity; higher education students; pedagogical conditions; motivation for scientific work.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2025

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Ребенок В. М.**